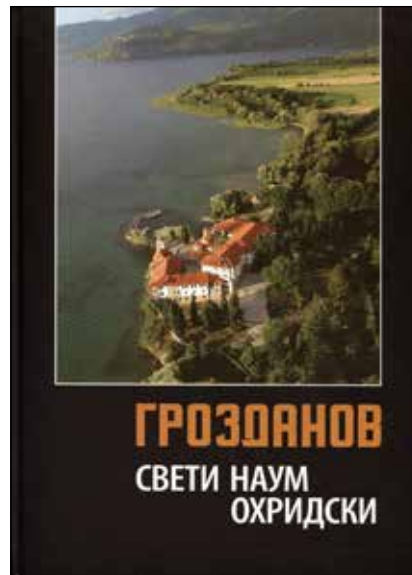
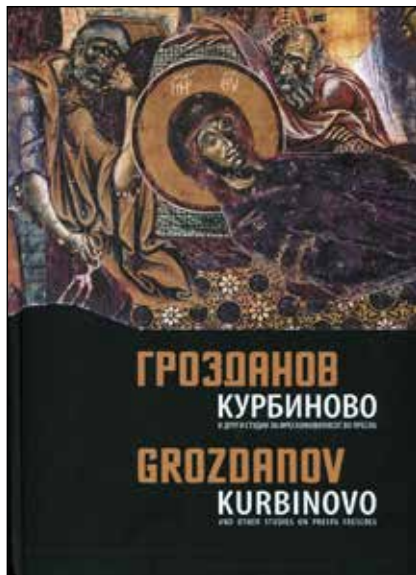

др Сашо Цветковски

ЦВЕТАН ГРОЗДАНОВ, КУРБИНОВО И ДРУГИ СТУДИИ ЗА ФРЕСКОЖИВОПИСОТ ВО ПРЕСПА, Скопје, 2015; 353 страна тетекста

ЦВЕТАНА ГРОЗДАНОВА, СВЕТИ НАУМ ОХРИДСКИ, Скопје 2015; 358 страна тетекста

Обележавајући осамдесет година живота академика Цветана Грозданова и уважавајући његов научни рад на проучавању средњевековних споменика и уметности Македоније и Охридске архиепископије, Македонска академија наука и уметности заједно са издавачком кућом Матица македонска, отпочели су са издавањем његових сабраних дела у десет томова.

Прва два тома садрже две изванредне монографије «*Курбиново и друге студије за фреско живописот во Преспа*» и «*Свети Наум Охридски*».

Књига «Курбинову и друге студије о фреско живопису у Преспи», концепцијски је подељена на две целине које чине неколико студија и прилога који су у време објављивања представљали значајан допринос науци у проучавању средњовековне уметности Преспе, једног од значајнијих културних и уметничких средишта Македоније од XI до XVII века.

Најважније место у књизи заузима део посвећен цркви Св. Ђорђа у Курбинову, затим цркви у Нерезима као најзначајнијем споменику комнинске уметности. Академик Грозданов у неколико целина доноси досад најпотпунији историографски преглед изложен у поглављу о етапама откривања и проучавања фресака Курбинова. Истраживачки радови започети крајем XIX века, продужени су и интензивирани средином XX века. То је време када се пољављују и прве озбиљне студије о иконографији и стилу сликарства ове цркве и када се предузимају опсежни конзерваторски радови који доводе и до открића натписа са тачно исписаном хронологијом осликавања живописа. Ова нова открића и сазнања само отварају другу, исто толико важну етапу истраживања, пре свега усмерену ка анализи стилско-ликовних особина сликарства. Сликарство Курбинова биће у фокусу интереса најугледнијих светских византолога, и једна од важних тема на светским Византолошким конгресима од Охрида 1961. године до Атине и Букурешта 1975. године. Аутор и сам сведок тих времена, сада са дистанце и знањима врсног познавалаца византиске уметности, све то износи у поглављу: Продубљена проучавања Курбинова између XII и XV међународног конгреса византолога и објављивање прве опширне монографије.

Обимна монографија о цркви у Курбинову Лиде Хадерман Мизгвиш изашла 1975 године, чинило се да разрешава све проблеме тематике, програма и стила фресака. Но само десетак година касније, у сусрет великом јубилеју 800. година Курбинова, служба за заштиту споменика културе Македоније, изводећи конзерваторске радове дошла је до изузетно важних открића. Показало се да нису биле познате све тајне овог изузетног споменика и да претходна монографија није решила све енигме сликаног програма цркве у Курбинову. Заваљујући новим открићима објављује се мања монографија у коауторству Цветана Грозданова и Лиде Хадерман Мизгвиш, саопштавају се нова открића око идентификације историских портрета, словенских првоучитеља и светитеља, као и идентификација портрета савремених византиских владара, охридског архиепископа и претставе могућег ктитора цркве у Курбинову. Ти значајни нови прилози са исцрпном анализом стилско-ликовних особености сликарства плодом изванредних естетских опсервација академека Грозданова, чине и највреднији део овог првог дела монографије посвећене фрескама Курбинова.

У другом делу књиге налази се неколико студија о темама које дају значајан допринос познавању византијске уметности и иконографије, но и о темама које дају особен белег уметности Охридске архиепископије и култова који су слављени под њеним окриљем. Пре свега, то се односи на најстарије композиције Седмочисленика из Слимничког манастира из

1612. године, и исцрпној студији о култу и портретима светог Ахилија, њиховој појави и хронологији коју аутор прати од XII па све до касног XVII века на ширим просторима Балкана.

У овој књизи је увршћен и текст о композицији Опсаде Цариграда из цркве Светог Петра на острву Велики Град, као илустрација уводне песме, Проимиону Акатисту пресвете Богородице, јединствену у Византијској уметности.

Нема сумње да ово издање о уметничким споменицима Преспе, пре свега цркве у Курбинову, веома успешно графички и дизајнерски уобличио, још једном на најлепши начин открива све вредности наше средњовековне уметности и потврђује њено место и важност у свеукупној културној историји Бакнана и шире.

Велику пажњу академик Грозданова посветио је проучавању културне историје и уметности касног средњег века. То је уметност стварана под окриљем Охридске архиепископије и под покровитељством њених поглавара посебно током XVIII века, између Охрида, Корче, Москопоља, Виткућа, Елбасана па све до Музакије на западу и Свете Горе на истоку. Традиција ове велике епохе пре укинућа архиепископије, наставља се нешто касније почетком XIX века и траје све до Балканских ратова. Управо у овом периоду, посебно крајем XVII и почетком XVIII века, као средишње место и највећи духовни и монашки центар Охридске архиепископија издиже се манастир Светог Наума на Охридском језеру.

Хиљаду година постојања и духовног зрачења овог великог црквеног и монашког центра Охридске архиепископије, који од XVII до XIX века постаје средиште око кога се одвијају сви значајни, не само уметнички већ и културно просветни процеси у дијецези архиепископије. Ове процесе и етапе у животу манастира академик Грозданов обједињује у својој монографији *«Свети Наум Охридски»*. Књига је плод вишегодишњих научни истраживања историје, писаних сведочанстава, хагиографских извора, архитектуре и уметничких остварења. У средишту научног интереса су најстарије Наумово житије, затим, првобитна архитектонска концепција и форма католикона, његова еволуција и доуобличавање током векова, остаци фресака из XVII века, импозантна целина иконостаса, његов дуборез који отсликава најбоље традиција дуборезних иконостаса од Охрида, Епира па све до Свете Горе, као и иконе јеромонаха Константина и његовог савременика Давида из Селенице, који су два несумњиво највећа зографа Охридске архиепископије на прелазу XVII у XVIII век. Посебна пажња је посвећена великој целини фрескоживописа католикона, гробног параклиса и припрате дело зографа Трпчета из Корче. Све те програмске, тематске и иконографске особености целине, као и стилско ликовна достигнућа, аутор монографије саглава као континуитет уметности Охридско-корчанског и москопољског уметничког круга, одраз једног великог подема уметности на ширим просторима средишњег Балкана и свакако Свете Горе. Методолошким приступом у третирању и проучавању овог великог комплекса уметности касног средњег века аутор поставља и чврсте основе и принципе за проучавања уметности овог периода као и XIX века.

Обе монографије од времена свог првог појављивања постале су део класике библиотеке о византијској и поствизантијској уметности на Балкану. Њихова реиздања само су потврдила висок ниво и вредност изложених резултата а аутора сврставају у несумљиво најбољег познаваоца уметности Охридске архиепископије и Балкана.